

ТИПОЛОГІЯ СЕМАНТИЧНИХ ПОЛІВ ПОРІВНЯННЯ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СУБ'ЄКТА (на матеріалі роману-колажу Д. Кешелі "Родаки")

Заскалета В. П.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті досліджено типологію семантичних полів порівняльних конструкцій за значенням суб'єкта порівняння на матеріалі роману-колажу Д. Кешелі "Родаки", описано лексико-семантичні групи цих полів, виявлено найбільш представлені з погляду різноманітності суб'єктів порівняння семантичні поля, окреслено перспективи подальших студій.

Ключові слова: порівняння, порівняльна конструкція, суб'єкт порівняння, компарант, семантичне поле, лексико-семантична група.

In the article the typology of semantic fields of comparative constructions is investigated for the significance of the subject of comparison on the material of the novel-collage D. Kesheli "Rodaky", the lexical-semantic groups of these fields are described, the most presented from the point of view of the diversity of subjects of comparison are semantic fields, the prospects of further studios.

Key words: comparison, comparative construction, subject of comparison, comparant, semantic field, lexical-semantic group.

Художні твори письменників, особливо тих, хто пише дуже добре, – невичерпне джерело фактичного матеріалу для мовознавчих студій. Якщо раніше вивчали доробок класиків, то останнім часом у фокус уваги дослідників усе частіше потрапляють твори сучасних майстрів слова. Лінгвісти з'ясовують, зокрема, співвідношення в художніх текстах узуального й оказіонального на різних рівнях мовної системи – лексико-семантичному, структурно-словотвірному, граматичному, фразеологічному, не є винятком у цьому плані й порівняльні конструкції – один з найяскравіших засобів створення образності в художньому тексті.

Порівняння – це троп, у якому особи, предмети, явища чи дії зображені через найхарактерніші ознаки, властиві іншим особам, предметам, явищам, діям. Воно належить до найдавніших засобів висловлення, адже, за словами О. О. Потєбні, процес пізнання є процесом порівняння [20, с. 255]. Специфіка порівняння, спрямованого на встановлення подібності, тотожності або відмінності предметів, явищ, ознак, процесів, станів тощо, дозволяє людині глибше пізнати навколишній світ і саму себе в будь-якій сфері діяльності, проте особливої ваги набуває у сфері художньої творчості. Образне порівняння вихоплює одну якусь найвиразнішу ознаку і робить її основною. Такі порівняння здебільшого емоційно забарвлені й допомагають авторові посилити комічність чи трагічність змальованої ситуації, викликати різноманітні емоційні реакції найширшого діапазону – гнів, осуд, співчуття, радість, сміх тощо.

Порівняльні конструкції як один з найбільш виразних засобів тропеїчної системи здавна привертала увагу дослідників мови і стилю художніх текстів. Як одиниці граматичні їх вивчали україністи І. Кучеренко [10], Є. Павленко [17], М. Плющ [19], М. Заборна [6], М. Каранська [7], С. Рошко [22] та ін. Проблеми стилістичних можливостей порівнянь у художніх текстах українських авторів розглядали, зокрема, Л. Савицька [23], Н. Кучеренко [11], Г. Конторчук [9], А. Свашенко [24], О. Щепка [26], В. Олексенко [16], Ю. Вороніна [4] та ін. Відомі й дослідження порівняльних конструкцій у зіставному плані – на матеріалі кількох мов, наприклад студії Г. Волощук [3]. Семантичні особливості порівняльних конструкцій, використаних Дмитром Кешелею, – одним з найцікавіших сучасних авторів – ще не ставали предметом опису в науковій літературі, чим і зумовлена актуальність нашої статті.

Мета цієї розвідки – дослідити типологію семантичних полів порівнянь за значенням суб'єкта, створених Дмитром Кешелею в його романі-колажі із стихій життя “Родаки”, що на Всеукраїнському конкурсі “Краща книга України” став лауреатом у номінації “оригінальний жанр”. Цей твір цікавий і за змістом, і за формою його вираження. За влучним виразом невідомого автора стосовно Д. Кешелі та його роману “Родаки”, “так ніхто не пише”. До ідіостилю Д. Кешелі, принаймні в названому романі, належить передусім, на нашу думку, використання фразеологізмів та різноманітних щодо структури й семантики порівнянь.

Із погляду граматики порівняння є синтаксичною конструкцією, що має тричленну (на думку більшості дослідників) або чотиричленну, на думку Н. Шаповалової [25, с. 5], структуру: а) предмета чи явища, ознаки якого розкриваються через інший; б) того, з чим порівнюється суб'єкт; в) ознаки, за допомогою якої здійснюється акт порівняння; г) показника порівняльних відношень. Варто зауважити, однак, що не завжди в структурі порівняльної конструкції наявні всі чотири її складники, оскільки деякі з них можуть бути експліцитними. Варіативністю цього компонентного складу мовознавці нерідко пояснюють термінологічну розбіжність у називанні порівнянь.

Порівняння, зафіксовані в романі, з граматичного погляду виражені такими способами: 1) порівняльними зворотами, які є членом речення; 2) так званім орудним порівняльним, що теж є членом речення, хоч і не містить традиційного для порівнянь засобу порівняльних відношень (сполучного слова, сполучника, відсполучникової порівняльної частки, прийменника); 3) прислівниковою формою з **по-**, особливо ті, що мотивуються іменниками – назвами істот типу **по-ангельськи, по-газдівськи, по-жебрачому, по-християнськи**; 4) словосполученнями **бути схожим на, бути подібним на / до** чи синонімічними лексемами на взірць **нагадувати, здаватися** та іменником – об'єктом порівняння, 5) прикладковими формами; 6) підрядними реченнями з основною або додатковою порівняльною семантикою.

Аналіз порівнянь з погляду семантики їх компонентів дозволяє класифікувати їх окремо за значенням суб'єкта порівняння, об'єкта порівняння та за основою порівняння, а також виявити семантичні типи порівнянь залежно від суб'єкта та об'єкта порівняння водночас.

Відповідно до значення суб'єкта порівняння (компаратанта) (без урахування граматичної структури компаративної конструкції) ми виявили в тексті твору такі семантичні поля (далі СП): “людина”, “жива природа”, “нежива природа”, “абстрактність”, “предмети, створені людиною”, “час”, “міфічні назви”.

СП “людина” представлене найбільшою кількістю компарантів. Суб'єктами свого опису головний герой твору найчастіше обирає найближчих йому людей – бабу Фіскарощку і діда Соломона, багька, людей, з якими йому доводиться часто мати справу або від яких нерідко залежить його життя чи життя його родичів – своїх учителів та представників влади. Це поле структурують, зокрема, такі лексико-семантичні групи (далі ЛСГ):

1. ЛСГ – персоніми, що представлена такими тематичними підгрупами: а) назви людей за родинними зв'язками, наприклад: *баба* [Фіскарощка] *йде, гордо піднявши голову, наче її щойно коронували на англійську королеву...* [с. 127]; *...дід* [Соломон] *... виструнчився, як справжній гусар* [с. 172]; *Нагадувала дідова сестра гриб-порохняву з доісторичних часів чи коровиську на останньому місяці тільності* [с. 370]; *Від тих харчів я [внук Митрик], як мисливський хорт, легкий, худючий і вічно голодний, як крадений кінь* [с. 312]; *[нянько] сторожко, як заць, залягли в кукурудзі. А коли впевнилися, що все успокоїлось, звалили мішице на плечі, розвернулися і поскакали, як кенгуру, через ярки додому* [с. 144]; *Із самого ранку прилетіла із Мукачева несподівано, як вітрениця, тітка Маргарита* [с. 156]; та свояцтвом: *...з-під недотрошеного столу, як польова мишка з нори, вилізла стрийна Мікроба* [с. 217]; *...кума, як благородна діва, ... скибочку хліба із солониною дала закутити* [с. 151]; б) назви людей за професією чи родом заняття, наприклад: *Назустріч панською павою пливло моє солодке щастя – гірке нещастя –*

[**однокласниця**] *Маня Крумплянка* [с. 346]; *Тепер він [учитель біології пан Фийса] був схожий на Мойсея, який після стількох років блукань пустелями нарешті привів своє плем'я до землі обітваної* [с. 344]; [**учителька хімії** пані Динамітка] ... зуміла в моїй блудній голові, як сліпа курка у сміттю, віднайти світлу зернину хімічного таланту [с. 92]; [**пані Динамітка**] ... зневажливо фиркнула, наче генеральська кобила [с. 92]; [**учителька Октябріна Леопольдівна**] немов гарпія [люта жінка], кинулася в куток, схопила замашну палицю і влітла мені .. по правому вуху... [с. 35]; *Коротко підстрижений, худенький, у засмальцьованій напіввійськовій одежі, стоптаних черевиках, бідолаха [жебрак] нагадував безпорадного їжачка, що не встиг схватитися від осені в теплу зимівку й згасав під холодним сонцем* [с. 354]; **нишпорки**, як сторожові пси, зачувши "фас!", шмигнули по хаті... [с. 284]; ...дід так вихрестив своїми довбнями [**зłodія**] Соломончика, що того неборака вранці прирїчанська рідня понесла, як індійського раджу, – на кілках й у вереті [с. 18]; **руські вояки** ... зачувши, як криє матом білий світ Ержа, червоніли, як малі дітваки перед голою дівкою [с. 236]; в) назви людей за посадою чи званням, наприклад: Вони [**мукачівські партійці**] пороззявляли роти, повирячували очі і з відвислими щелепами застигли, як єгипетські мумії [с. 132]; [**партійний секретар**] вискочив, як олень [с. 139]; Він [**міліцейський майор**] був невеличкий, як волоський горіх, круглобокий, як мадярський гарбуз, червонощокий, як болгарський перець, і рудий-рудий, як руська осінь [с. 59]; **уповноважений** ... заревів, як ведмідь у хаці [с. 129]; Сумніваюсь, чи мчали із таким нетерпінням **гінці Наполеона** до Парижу із вісткою про перемогу імператора під Аустреліцом, як гнав додому із мармаладою я [с. 228]; [**директор школи**] Тремтячими руками схопив гранчак, налив води і, як спраглий кінь, прицмокуючи і фиркаючи, потягнув у себе [с. 326]; ...тільки-но **інспектор** [пан Годя] випивали, через кожні п'ять хвилин, як навіжені, бігали до туалету по-мокрому [с. 99]; г) назви історичних осіб, наприклад: між вікнами на стіні ... бовванів, як ведмідь у гаврі [барлозі], ... **Микита Хрущов** [с. 75]; **кривавий тиран [Сталін]** корчився, як змія... [с. 123]; **Йовжка Ференц**, почувши про таке сусідство, перелякано заверещав, наче котяра, якому дверима хвіст зацпили [с. 269]. Тут принагідно зауважимо, що в ілюстраціях цієї підгрупи всі оніми є метонімічними найменуваннями портретів зазначених осіб; г) назви людей за етнічною належністю, що репрезентовані однією ілюстрацією, як-от: ...*Герико – маленький, дрібнокучерявий, схожий на циганина, мукачівський євреї* [с. 228].

2. ЛСГ – назви груп людей, що репрезентована такими тематичними підгрупами:

а) за спорідненістю: у нашої незліченній, як монголо-татарська орда, **родині** жодні гостина, весілля, хрестини чи уродини не обходилися ... без ... мордобоїв [с. 357]; [**Данки**] ...хропіли на весь довкіл, наче барани [с. 217]; б) за родом діяльності: **клас** забурчав, наче вулик, у який залетіла ворона [с. 47]; Мої класні **цімборове** й **колежанки** зіщулились за партами, наче горобці у шпаківнях [с. 103]; в) етноніми: ...*мій народ [циган] рознесло по світу, і він розгубився між далекими землями, як піщинки в безмежній пустелі* [с. 197]; билисьмо **мацкалів**, як псячі воші [с. 172]; г) катойконіми: **небесники** [мешканці Небесі] вискали, пискали, зуділи-дзумчали, як дрозоділи в бочці з почавленим виноградом [с. 127]; г) назви груп людей, не об'єднаних жодною спільною ознакою: **Натовп**, наче води старозавітного моря перед Мойсеєм, вмить розступився [с. 381];

3. ЛСГ – назви частин тіла людини та його органів. Ця група належить до найрепрезентативніших, оскільки автор дуже уважний до опису зовнішності своїх персонажів, особливо їхніх портретів, і представлена такими лексемами, як **голова, обличчя, тварь, вуха, очі (очиці, оченята), ніс, губи (губища), писок, щоки (лиця), руки, пальці, ноги, стегна, серце, женило, линдик**, наприклад: ...*голова* [діда], наче зів'яла хризантема, впала на груди [с. 70]; *Особливо тепло серед гостей зреагував пан учитель з пісним, як вівсяний корж, обличчям* [12, с. 48]; *І від тих страхів і думок про окраєць для дітей їх обличчя стали кольору тяжкого житнього хліба, а руки – твердими й порепаними, як скоринка чорного буханця* [с. 373]; *І се*

в ній ... грало й музичило – і гінка постава, і дорідні газдинські перса, і щедрі сідниці, і її стрункі, як стріли білокучерявого Амура, **ноги...** [с. 159]; – Ви лем, пане учителю, попозерайте на ... сесі сині, як барвінок, **оченята...** [с. 27]; Особливо дісталось лівому **вуху** – воно, бідне, відразу надулося, як торомба, і ще досі пече-пашисть, немов гірка мадярська поприга [с. 34]; ...**щоки** ... спалахнули, як джонатани в корзині [с. 34]; ...**писок** – як куряча гузиця [с. 75]; Манині **губи...** були якісь прісні і геть несмачні, наче несолоне тісто [с. 313]; ...**ніс** почервонів, як бантик на грудях старої большевички [с. 152]; Її бідне **серце**, як наполохана пострілом сорока, притьмом вирвалося із грудей і, йойкаючи, почало метатися над селом, волаючи про поміч [с. 53]; [Чеська Мікроба] ...ще з молодости зурочила твоє **женило**: висить, як помивалька в корчмі на дверях, а хісна ніякого [с. 72]; ...бідне **женило** якомсь наче схлинуло, відтак, немов учень-двісчник, схилило голову набік і винуватим поглядом втупилося в землю [с. 164]; ...твій **линдик** уже давно на колгозній пензії. Із нього такий вояк, як із баби козак... [с. 84].

СП “жива природа” структурують такі ЛСГ, як:

1. ЛСГ – **флороніми**, до якої входять такі тематичні підгрупи: а) назви овочів, наприклад: *Майже над кожною будкою висіли гігантськими намистинами в'язанки жагучо-червоного, як циганські хустини, перцю, білого й міцного, як гусарські зуби, часнику* [с. 192]; ...**бульба** (картопля) видалась як воронячі яйця... [с. 136]; ...*тихо і мирно дрімали нагуляні, як бики, вайлуваті гарбузи. Гронами звисала із тичок добра, щедра, ласкава, як селянка, пасуля-бумбачка. Поміж висохлим бадиллям картоплі, наче пані-генеральші, чинно сиділи викохані капусти* [с. 39]; *сито-вдоволені, як гендлярі на базарі, гурки пузаті* [с. 73]; б) назви дерев, кущів, у т. ч. гіперонім **дерева**, наприклад: *Вона [черешня] здавалася райським птахом-павичем, який присів на хвильку перепочити по дорозі між грішною землею і садами Едему* [с. 135]; **Яблуні** нагадують великих блудниць... [с. 64]; *Міцно, наче рідного нянька, обхопивши дуба, я ... відкривав одна за одною картини самого краю світу* [с. 357]; *Дерева ... здалеку нагадували розквітлі куполи маленьких храмів* [с. 357]; в) назви садовини, наприклад: ...**джонатани**, золоті **пармени**, **батулки**, **шоварки** були такими красивими, наче викохались у райському саду [с. 13]; *І падають од радості сльозами осіннього щастя дозрілі яблука в усміхнені трави* [с. 65]; ...*сором'язливо червоніли дитячими щоками осінні персики* [с. 193]; *Велетенськими сережками звисали на стовпах грона гонорового й самозадоволеного винограду* [с. 136]; ...*мені, як дівки на свальбі, звабливо підморгували підмальовані сливи-бистриці. Не мали нічого злого проти мене і тучні, як довжанки, грушки* [с. 39].

2. ЛСГ – **зооніми**, з-поміж яких переважають **орнітоніми**, представлені такими тематичними підгрупами: а) назви свійської птиці, наприклад: *п'яні гуси ... гордо, як римські легіонери в бою, падали, підкошені сливовицею, на землю* [с. 129–130]; ...*рапкали одностайно, як на партзборах, качки* [с. 193]; *Праведний гнів жовто-рябої колеги підтримав величезний чорний півень, разюче схожий на есесівця* [с. 316]; *Невеличка ряба курка ... весь час дивилася на мене, як податковий інспектор на того, хто прийшов повідомити про своє банкрутство* [с. 77]; б) назви диких птахів, що реалізована лексемою-гіперонімом **птахи**, як-от: *Під стріхою дерев'яного сараю висів голуб'ятник, на якому, наче ангелики, мирно вуркотіли білосніжні птахи* [с. 329]. Дещо рідше спостерігаються **фауноніми**, репрезентовані, зокрема, такими тематичними підгрупами: а) назви домашніх тварин, як-от: *А в нас пес, як біка, як віл* [с. 79]; б) назви земноводних тварин, як-от: ...*по двору ... наче циганчата на пляжі, лежали розчепірені сухі жаби* [с. 54]; в) назви частин тіла тварини, наприклад: *Це був унікальний арабський скакун – стрункий, із чутливими, як пальці скрипаля, ногами, витонченою, як у балерини, шиєю...* [с. 370];

Головний персонаж роману “Родаки” хлопчик Митрик – уважна, допитлива, залюблена у життя дитина – не обходить своєю увагою не тільки людей, а й усе, що бачить навколо, і передусім – живу природу. Змальовуючи довкілля, Митрик використовує й порівняння, суб'єктами яких є рослини й тварини. Як бачимо, СП “жива природа” представлене дещо

меншою, порівняно із СП "людина", кількістю компарантів, а отже – і меншою кількістю ЛСГ. Це поле структурують, зокрема, лексико-семантичні групи "флороніми" та "зооніми". Як і слід було сподіватися, екзотична лексика в ролі компарантів, не вживається. Це зумовлено тим, що суб'єктом порівняння зазвичай є щось добре відоме, знайоме мовцеві (для сільської дитини живою природою передусім є свійська птиця, домашні тварини та худоба) й іншим, а порівняння хлопчик уживає для того, щоб привернути увагу до певної особливості описуваного предмета.

СП "нежива природа" представлена в романі чотирма ЛСГ, зокрема такими:

1. ЛСГ – локативи, до якої входять компаранти-апелятиви *гора, гори, горбки, пасма гір, долина, рівнина, поле, вулиця, присілок, обійстя*, наприклад: *А прямо перед нами сидить при дорозі тишотілою молодичею гора Ловачка* [с. 64]; *...вони [пасма гір] нагадували зграю кудлатих голубих псів...* [с. 233]; *...її [долину Святого Івана] тильно, наче дитину, берегла наша гора Ловачка* [с. 233]; *...наше обійстя нагадувало таку собі міні-Трою, після дружнього візиту підступних греків* [с. 217]; *...на місці гори ... утворилася рівнина, схожа на простягнуту за милостинею долоню* [с. 265]; *...навколишні поля і долини палахкотіли, як великодні паски* [с. 312]; *Невеличкі вулиці, немов вени натруджених рук, розтікались поміж ошатними будівлями...* [с. 303]; *...так [Небесі] називали присілок, що, як злодій, втік від людей до найвіддаленішої і найвищої окраїни села* [с. 67]; та оніми *Закарпаття, Ловачка, Мукачеве*, як-от: *На Закарпатті, як і у всій державі, почалася масова мобілізація чоловіків у військо* (с. 256); *Наша Ловачка, наче любляча мати над колицкою первістка, ніжно схилилась над Мукачевом...* (с. 335);

2. ЛСГ – назви небесних тіл та ін. Ці найменування як суб'єкти порівняння вживаються зрідка й репрезентовані лексемами *сонце, небо, хмари*, наприклад: *Сонце, зітхаючи й тримаючись, як старий селянин, за нароблений попереk, помалу сідало за обрій* [с. 245]; *...пахне дуже щемно ... вогкими хмарами, що злодіями хутко тікали за Лавоцькі гори* [с. 77]; *...небо [схоже] на обличчя вдовичі...* [с. 357].

3. ЛСГ – назви явищ природи, утворена лексемами *вітер і дощ*, як-от: *вітер пахне, як вічно черствий хліб* [с. 357]; *[дощі] Налетіли, як ердильські цигани* [с. 9].

4. ЛСГ – гідроніми, представлена лексемами *річка, ріка*, як-от: *немов синя жиля на руці старого лісоруба, пульсує і тихо жебонить річка* [с. 116]; *І пливе, пливе у пам'яті білий човен по Кривуліні-ріці, як сльоза по материнській щоці* [с. 245].

СП "абстрактність". Різноманітність абстрактної лексики, ужитої в ролі компаранта порівняння, не дає змоги чітко окреслити ЛСГ цього поля. Найчастіше (ми зафіксували вісім випадків) спостерігаємо порівняння, суб'єктами яких є лексема *слово*, наприклад: *Вони [слова] були пухнасті і ніжні, як мицьки на весняних вербових прутиках, м'якенькі, як персики, і пахучі, як груші-медівки. ...слова подібно краплям ранкової роси, ласкаво омивали мене, пахуче дзвеніли. [Слова] скоріше нагадували оте невимовне щемне тепло, яким нас облагороджує Великий Творець* [с. 103]; *...три слова [Богонько, Благодать, Спокій] виглядали достоту, як Щастя. Слова принцеси медом потекли по Фіскарошчиній душі* [с. 153]; *Фіскарошку вмить зірвало. Таких перчених, солоних, пекучих і ядучих слів, якими, немов градом, сипала Фіскарошка ... ще не чули* [с. 161]; *...слово ... було схоже на великого, пухнастого і дуже, дуже барвистого метелика* [с. 189]; *Ці слова подіяли на Фіскарошку, як віхоть палаючої соломи, підсунутий бикові під хвіст* [с. 150].

Крім лексеми *слово*, у ролі суб'єкта порівняння фіксуємо також інші лексеми, зокрема такі: *душа, біда, спогади, голос, пісня, крик, тиша*, наприклад: *Моя душа, немов пухнасте кошеня на сонячному підвіконні, тихо грілася і щасливо муркотіла* [с. 375]; *Але біда на нещасного сиромана паде, як сліпий дощ у нечеканий час* [с. 9]; *І щемливі спогади пропливали в її уяві, наче різдвяні сніжинки* [с. 352]; *Усі ці роки голос в його грудях страждав, наче птах у клітці* [с. 363]; *Ця пісня була бездонно-болюча і сумна, як безмежна печаль Марії Магдалини біля*

ніг розіп'ятого Христа [с. 358]; **Крик** потужним ключем вирвався із земних глибин... [с. 366]; **Тиша** була вогкою і теплою, як писочок маленького щеняти, висока, сторожка і пильна, як бузьок над гніздом маленьких лелечат [с. 141]. Розуміємо, правда, що абстрактність деяких із цих лексем певною мірою умовна.

СП “предмети, створені людиною” репрезентують такі ЛСГ:

1. ЛСГ – **побутовізми**, найяскравіше представлена тематичною підгрупою – назви страв. Пильна увага дитини до страв і, як наслідок, уживання їх у ролі суб'єкта порівнянь зумовлена постійним недоїданням. Цю ЛСГ можна проілюструвати такими прикладами: **золотисті**, як апельсини, **запечені кури**; **рожева**, як пелюстки магнолії, **варена шинка**; **широчезні і могутні**, як долоні стрійка Микули, **свинні відбивні**; як молочні поросята, **голубці і котлети** [с. 73]; ...**кукурудзяник** [був] **жовтенький**, як курча... [с. 219].

2. ЛСГ – **назви споруд**, утворена лексемами **вежа**, **храм**, **замок**, **міст**, наприклад: ...**вежа** стоїть одинока серед чистого поля, наче надломлена доля [с. 299]; **Храми** міста випромінювали навкруги таке цілюще сяйво, наче обличчя ревних вірників при з'яві в небесах довгоочікуваного месії [с. 304]; ...на невеличкій горі, немов велетенський коровай на селянському столі, знімається і пишніє **Мукачівський замок** [с. 107]; ...для мене цей старезний дерев'яний **міст** був дуже людяним і милим, як мій дідико Соломон [с. 334].

3. ЛСГ – **назви транспорту**, репрезентована лексемами **поїзд**, **паровоз**, **машина**, **човен**, наприклад: Це покаляльні крики **поїздів-грішників** [с. 376]. ...[**паровози**] тужно, немов поранені слони, трубіли [с. 54]; В цей час по дорозі з Мукачева, тягнучи за собою шлейф білої пилюки, наче багата невіста шовкову фату, плавно пропливала начальницька **машина** [с. 58]; Він [“**бобик**” “**козлик**”] і на правду стрибав полем від купини до купини, наче веселий цапик [с. 260]; І пливе, пливе у пам'яті білий **човен** по Кривуліні-ріці, як сльоза по материнській щоці [с. 245].

СП “час” утворюють такі ЛСГ:

1. ЛСГ – **хронолексеми на позначення часу як абстрактної категорії**, наприклад: ...**час** для мене ще такий світлий, ніжний і безтурботний, як новонароджене немовля. І пахне для мене цей **час**, як губи маленької дитинки, – свіжим пухнастим молоком [с. 155];

2. ЛСГ – **хронолексеми, що називають конкретні часові відтинки**: ...**ця осінь** із дідом і бабою – як барвистий циганський прапор, як вершина краси, свято молодого полум'я, яке частіше бездумно спопеляє, ніж мудро гріє [с. 66]; із щемливими, як церковні пісні ... **днями** [с. 258]; Кожен **ранок** у нашому сімействі нагадує останні години Помпеї або початок нового дня на Ноєвому ковчезі [с. 61].

Майже вся нежива природа і навіть абстрактні поняття в уяві головного персонажа роману хлопчика Митрика оживлена. Саме тому натрапляємо на порівняння, компарантами яких є персоніфіковані хронолексеми: З усього Божого дня я найбільше любив **ранок**. У нього завжди тепла й лагідна, як у моєї мамки, **усмішка**, добродушне і миле, як у баби Фіскарюшки, **обличчя** і веселі й осяйні, як у тітки Маргарити, **очі** [с. 226].

СП “міфічні назви” належить до найменш представлених у романі. Це СП утворюють кілька лексем, з-поміж яких зафіксовано ангелоніми, наприклад: ...на нашій черешні, неначе білі голуби, **янголики** сидять [с. 282]; та пейоративні демоніми, наприклад: ...**рогатий** [чорт] злий і ядучий, як мадярський перець [с. 335]; [**смерть**] ...чорна, як ердильська циганка [с. 220].

Разом із фразеологізмами порівняння є, на нашу думку, найулюбленішим стилістичним засобом образності Д. Кешелі, адже романіст використовує його дуже майстерно й надзвичайно часто. Слід зауважити, що загальнономовні сфразеологізовані порівняння на зразок **білий як крейда**, **здоровий як бик** письменник використовує вкрай рідко, попри те що частота вживання фразеологізмів інших типів дуже висока. Натомість авторські порівняння становлять у романі “Родаки” абсолютну більшість. Особливо вдало вони вплетені в описи персонажів, що сприяло створенню неординарних, цікавих, живих образів.

З погляду різноманітності та кількості представлення в романі Д. Кешелі "Родаки" найчастіше в ролі суб'єкта порівняння спостерігаються лексеми, що входять до СП "людина". Рідше в ролі компаранта фіксуємо лексеми, які утворюють СП "жива природа", "нежива природа", "абстрактність", "предмети, створені людиною". Найменш уживаними як суб'єкт порівняння є лексеми СП "час" та СП "міфічні назви". Для отримання цілісного уявлення про функційно-семантичні параметри порівняльних конструкцій аналізованого твору потрібно також дослідити типологію семантичних типів порівнянь за значенням об'єкта порівняння, покласифікувати семантичні типи порівнянь залежно від суб'єкта та об'єкта порівняння і з'ясувати їх функційне навантаження, а також виявити ознаки, на основі яких здійснюється порівняння.

Література

1. Баранник Д. Х. Порівняльні конструкції в українській мові / Д. Х. Баранник // Дослідження з граматики і граматичної стилістики української мови : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1980. – С. 6–16.
2. Бондаренко Л. Г. Порівняння у художньому дискурсі Марії Матіос (на матеріалі збірки "Нація. Одкровення") / Л. Г. Бондаренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Лінгвістика" : зб. наук. пр. – Херсон : ХДУ, 2013. – Випуск XVII. – С. 115–118.
3. Порівняльні структури в польському та українському текстах Святого Письма ("Книга Псалмів" і "Книга Приповідок") [Електронний ресурс] / Г. Волощук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. – 2013. – № 13. – С. 29–32. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnuffl_2013_13_9
4. Вороніна Ю. В. Порівняння як елемент ідіостилію Люко Дашвар / Ю. В. Вороніна // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2011. – Вип. XXIV. – Частина 1. – С. 425–433.
5. Голоюх Л. В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту (на матеріалі сучасної української історичної прози): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Лариса Василівна Голоюх. – К., 1996. – 225 с.
6. Заборна М. С. Складнопідрядні порівняльні речення в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / М. С. Заборна. – Харків, 1997. – 18 с.
7. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : навчальний посібник / М. У. Каранська. – К. : Либідь, 1995. – 325 с.
8. Кононенко В. І. Синоніміка порівняльних конструкцій / В. І. Кононенко // Мова. Культура. Стиль : зб. наук. статей. – Київ – Івано-Франківськ, 2002. – С. 102–117.
9. Конторчук Г. Структурно-семантичні особливості порівняльних конструкцій в історичній повісті Валерія Шевчука "Розсічене коло" [Електронний ресурс] / Г. Конторчук // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, 2010. – № 20. – С. 261–270. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2010_20_32.
10. Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики [Текст] / І. К. Кучеренко. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1959. – 108 с.
11. Кучеренко Н. Порівняння як засіб гумору в мовотворчості О. Черногуза / Н. Кучеренко // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку: зб. наук. праць. – Част. 2. – Запоріжжя : ЗДУ, 1996. – С. 94–96.
12. Мараховська В. Г. Проблема компаратива: засоби вираження та семантичне наповнення / В. Г. Мараховська // Функціонально-комунікативні вияви граматичних одиниць : зб. наук. праць. – К., 1997. – С. 48–52.
13. Мацько Л. І. Порівняння / Л. І. Мацько // Українська мова. Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. та ін. – К. : Укр. енциклопедія, 2000. – С. 469–470.

14. Межов О. Г. Порівняльні синтаксеми і підрядні конструкції в поетичних творах Лесі Українки / О. Г. Межов // *Леся Українка і сучасність* : [зб. наук. пр.]. – Т. 3. – Луцьк : Волин. обл. друкарня, 2006. – С. 291–301.
15. Мізін К. І. Компаративна фразеологія : монографія / К. І. Мізін. – Кременчук : П. П. Щербатих О. В. – 2007. – 168 с.
16. Олексенко В. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у творах Уласа Самчука [Електронний ресурс] / Володимир Олексенко. – Режим доступу: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/752/1/%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE.pdf>
17. Павленко Є. І. Порівняння як граматична і стилістична категорія / Є. І. Павленко // *Мовознавство*. – 1970. – № 3. – С. 78–85.
18. Павлюк Т. П. Логічні та образні порівняння у сучасному поетичному тексті [Електронний ресурс] / Т. П. Павлюк. – Режим доступу: <http://intkonf.org/pavlyuk-tp-logichni-ta-obrazni-porivnyannya-usuchasnomu-poetichnomu-teksti>
19. Плющ М.Я. Орудний порівняння в українській мові / М. Я. Плющ // *Українська мова і література в школі*. – 1979. – № 4. – С. 29–36.
20. Потебня Олександр. Естетика і поетика слова : збірник / Олександр Потебня. – К. : Мистецтво, 1985. 301 с.
21. Рошко С. М. Структурно-синтаксичні та функціонально-семантичні особливості порівнянь-прикладок в сучасній українській мові / С. М. Рошко // *Записки з українського мовознавства*. – Одеса: Астропрінт, 2000. – Вип. 9. – С. 137–143.
22. Рошко С. М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Світлана Михайлівна Рошко. – Ужгород, 2001. – 21 с.
23. Савицька Л. В незнане вгвинчуй мисль, як вихори спіральні (Порівняння в поезії М. Бажана) / Л. Савицька // *Культура слова*. – К. : Наукова думка, 1985. – Вип. 29. – С.31–35.
24. Свашенко А. О. Порівняння в прозі О. Кобилянської / А. О. Свашенко // *Творчість Ольги Кобилянської у контексті української і світової літератури (До 125-річчя з дня народження письменниці)* : Тези допов. і повід. наук. конф. – Ч. 2. – Чернівці : ЧДУ, 1988. – С. 102–103.
25. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Наталія Петрівна Шаповалова. – Дніпропетровськ, 1998. – 16 с.
26. Щепка О. А. Функціонально-семантичне поле компаративності в українській мові / О. А. Щепка // *Східнослов'янська філологія* : зб. наук. праць, редкол.: Гіршман М. (голова) та ін. – Горлівка : Видавництво ГДПШМ, 2006. – С. 197–205.

Джерело ілюстративного матеріалу

Кешеля Д. Родаки : роман-колаж / Дмитро Кешеля. – К. : ВЦ “Академія”, 2016. – 384 с.